

ЛАМАЮЧИ СТЕРЕОТИПИ...

Тетяна Кушук,
директор Бердичівської міської
централізованої бібліотечної системи,
керівник молодіжного центру «М-Формація»

НАМ із вами пощастило жити в часи, коли заїжджені стереотипи невпинно поступаються новим свіжим віянням. Хтось ще пам'ятає легендарне загрозово-попереджувальне «Дотримуйтесь тиші в бібліотеці!»? Починаєте забувати? І правильно! Час ту тишу забути остаточно! Нині в бібліотеках прагнуть, аби життя в них вирувало, аби любов і повага до книги уживались із дитячим галасом та активним дорослим спілкуванням, з іграми, тренінгами, клубними засіданнями, творчими зустрічами, дискус-клубами, медіапрезентаціями тощо.

Завдання перед бібліотечними працівниками стоїть чітко й недвозначне: залишаючись вірними оборонцями духовної спадщини багатьох поколінь, вони повинні стати висококласним (читай – універсальним) персоналом того самого «третього» після дому й роботи місця, на яке мають перетворитися книгозбірні. Непросто? Так. Але непосильних завдань немає і бути не може. Тож для багатьох у Бердичеві вже не є новиною той факт, що чи не найбільші позитивні зміни відбулися саме в бібліотечних закладах міської ЦБС. І одна з таких змін – створення молодіжного центру «М-Формація».

Один із користувачів з приводу відкриття центру написав: «Ви не уявляєте, як лягають на душу всі ці ваші яскраві кольори, вся ця неформальність і невимушеність. Ви не уявляєте, як легко у вас дихається!». Що таке «М-Формація»? Для нас – омріяна сучасність, молодість, «незатертість», та сама європейська Україна в Бердичеві.

У нашому місті люблять казати: «Той, хто взявся за гарну справу, неодмінно на якомусь етапі знайде вірного соратника-помічника – варто лише почати». Одного дня (це було 5 років тому) про своє бажання зайти до нас у гості повідомив Бердичівський міський голова В. Мазур і попередив, що хоче зустрітися з місцевою молоддю. Причину пояснив просто: саме від молоді нині часто чути, що, мовляв, ось того в місті не вистачає, от якби це запровадити, чого б он те не влаштувати... Можна скажитися і нарікати, зазначив, а можна взятися за зміни власноруч. І Бердичів дає таку змогу: влада у зв'язці з бібліотекою забезпечує створення сучасного майданчика з відповідною інфраструктурою, а молодь відповідає ідеями, проектами й відданістю місту. Бібліотеки при цьому не лише не зачиняються, а перетворюються на культурно-дозвілєві центри, на «третє місце» після домівки й місця нав-

чання чи роботи, до якого поспішають, аби поспілкуватися, обмінятися думками, подискутувати, втілити в життя ту чи іншу ініціативу. У 2016 р. місто виділило 1,5 млн грн, щоби вдихнути в холодні й не надто привабливі стіни ЦМБ дух XXI ст.

Коли ще у 2013 р. бердичівські книгозбірні потрапили до «дванадцятки» найкращих бібліотек України в межах суспільно-культурного проекту «Простір ідей», то ми зрозуміли: курс на оновлення взято правильно! За цей час було багато перемог і досягнень, траплялися й прикrostі, але константою слугувало бажання змінюватися та дбати про майбутнє наших книгозбірень.

У Бердичеві бібліотечна галузь живе. Не існує, не жевріє, а саме живе – повноцінно та яскраво. Це зараз, коли до нас приїжджають представники сільських, міських та обласних бібліотек, працівники різних закладів галузі культури, молодіжних центрів, члени громадських об'єднань, їм може здатися, що досягнення далися нам легко і просто. Ніби жартуючи, ми ділимося досвідом та кваліфіковано розкриваємо професійні секрети. Насправді ж, як і в будь-якій серйозній роботі, кожен наш крок прораховано відповідно до правил і принципів, традицій і нововведень, з огляду на всі перемоги, а іноді й поразки.

За цей час ми здійснили ребрендинг ЦБС, змінили дизайн приміщень, поліпшили матеріально-технічну базу, оновили кадри, посилили мотивацію персоналу, вдосконалили систему підвищення кваліфікації, продумали стратегію роботи, налагодили партнерство з громадою та всією Україною, почали співпрацювати з міською владою і місцевими ЗМІ, створили міцну команду волонтерів, серйозно зайнялися проектним менеджментом. У результаті маємо кілька виграних грантів на загальну суму близько 1 млн грн, низку успішно реалізованих проектів та престижних нагород на рівні області й держави.

Однією з колоритних візитівок м. Бердичева став відкритий у 2015 р. на базі бібліотеки для дітей Музей єврейства. Цю книгозбірню минулого року було визнано «Найкращою бібліотекою для дітей» в області. У 2017-му Бердичівська ЦМБ за свій проект «Молодіжний центр "М-Формація"» здобула перше місце та почесне звання «Найкраща міська бібліотека» в Житомирській області, а також посіла друге місце в конкурсі від УБА «Бібліотека року-2017».

Новостворений молодіжний центр виступив потужним локомотивом масштабних культурно-освітніх інновацій та суспільно корисних ініціатив у м. Бердичеві, місцем, в якому активно спілкуються, обмінюються думками, втілюють громадські проекти, генерують нові ідеї, цікаво й корисно проводять час, відпочивають тощо.

Куратори центру окреслили його не лише як вільний та перспективний простір, а ще й як експериментальний майданчик (мається на увазі готовність напрацьовувати різні методології та на практиці реалізовувати різні проекти).

Напрямами діяльності, відповідно до Положення про центр, визначено: здійснення освіти містян, зокрема неформальної; формування правової культури та профілактика протиправної поведінки молоді; проектно-грантову діяльність; встановлення та зміцнення культурних зв'язків із молодіжними об'єднаннями на території України; формування здорового способу життя, організацію змістовного дозвілля молоді й підлітків; підтримку творчої та обдарованої молоді, запровадження культурних традицій у молодіжному середовищі; сприяння трудовій активності молодих людей; установа міжнародних молодіжнокультурних контактів.

З моменту відкриття «М-Формації» життя в бібліотеці набуло повноти та особливої, молодечої, енергії. Сьогодні тут так само легко дихається, як і в день відкриття, створилася особлива, неповторна аура, ніколи не буває порожньо й холодно.

Формуючи простір нашої бібліотеки, ми передбачили його здатність до різнопланового використання. Так, у створеному великому артхолі планували проводити музичні заходи та художні й фотовиставки, але він виявився настільки зручним і затишним, що буквально за кілька перших днів роботи цей майданчик облюбували і молоді відвідувачі, і ми, бібліотекарі. У результаті функціональне призначення артхолу розширилося: тут стали проводити й «стандартні» заходи – майстер-класи, тренінги, заняття гуртків та клубів. Досвід засвідчив (і навіть наші опоненти погодились): простір повинен бути гнучким і відповідати потребам користувачів. І одна з таких потреб – щоби не було поділу на бібліотеки для дітей та для дорослих.

Нині ми працюємо за принципом «Увесь простір – для людей». Закритих зон у закладі практично немає. Всі книги – у відкритому доступі (за винятком рідкісних і цінних видань).

У межах 20 проєктів проводили і проводимо низку цікавих, на нашу думку, заходів. Мистецтво, музичні та психологічні студії, розваги, спорт, неформальна освіта, туризм – таким широким є спектр зацікавлень. Ми працюємо з містянами аб-

солютно різних вікових та соціальних категорій, причому як у власному приміщенні, так і беручи активну участь у загальноміських заходах.

На старті своєї роботи керівники та куратори «М-Формації» не раз акцентували увагу на тому, що нікого ні до чого не потрібно примушувати, не слід проводити заходи для галочки, а треба робити все від душі. Тож наша молодь (і не тільки) від душі демонструвала свої таланти і в рідній «М-Формації», і на Центральній площі та вулицях рідного міста.

Батькам «м-форматорів» та «м-формашок» просто пощастило. Чому? – спитаєте ви. Тому, що в них, виявляється, надзвичайні діти. Можливо, поза бібліотечними стінами не всі з них можуть похвалитися гарною поведінкою та високими оцінками, але в нашому вільному просторі вони не раз демонстрували свої таланти. Їм плескали, ними відверто милувалися, а ми ними пишалися. І як приємно було, коли до бібліотеки на першу річницю «М-Формації» прийшла велика кількість батьків, аби подякувати за дітей. Деякі, сміючись, згадували ситуації, коли десь о

9–10-й годині вечора на батьківське запитання «Ти де?», їхні чада відповідали: «Я в бібліотеці», вгаючи дослужив у ступор. А скільки матусь і татусів спочатку вважали, що це не молодіжний центр при бібліотеці, а якась зловісна секта!.. Деякі приходили до мене знайомитися і були ще більш здивовані, коли бачили директорку, котра грала разом із мо-

Відзначення Дня Європи

лоддю чи перевдягалася в кімоно, хвацько махала катаню або витанцювувала на вечірці на святі Геловін. Але в той самий час вони розуміли: їхні діти – в надійних руках.

Усі, мабуть, погодяться, що дітям зараз реально не вистачає живого, справжнього спілкування – з емоціями, обговореннями, пристрастями. Сидіти й дивитися фільм на самоті? Навіщо, якщо можна влаштувати все по-іншому? Наприклад, у гарній компанії друзів, із чашкою запашного чаю та різними смаколикami переглядати цікаву стрічку в межах клубу «КіноШик». Здобути цікаві знання і дівчатам, і хлопцям можна на заняттях *Ladies & Gentlemen School*. Звісно, в бібліотеці є також можливість пограти в різноманітні настільні ігри, зокрема, в «Мафію». Іноді ми проводимо цю гру доволі своєрідно, за дещо скорегованими правилами («єврейську мафію» в нашому Бердичеві ще ніхто не скасовував!).

Щодо напрямів роботи, то ми намагаємося не відштовхуватися від чогось одного. Ну хіба що на початку зосередилися на організації дозвілля, запропонували натомість активістам центру відповідні цікавими творчими ініціативами.

Ще до відкриття «М-Формації» її засновники зазначали, що неодмінно впроваджуватимуть се-

ред містян неформальну освіту. Сьогодні безкоштовні курси підготовки до ЗНО та англomовний клуб уже мають чималу кількість прихильників, крім того, в бібліотеці запроваджено «Вуличний університет», а інтелектуали міряються силами в грі «Що? Де? Всезнай!».

У ЦМБ діє центр «Здоровий спосіб життя», успішно реалізуються проекти «GREENзона» (спільний відпочинок на природі) та «Спортивні перегони».

«Мистецтво, збагачене киснем» – така основна тема проектів «ARTерія» та мистецького туру «Код Гармонії». В їх межах унікальність бердичівської «бібліотечної молодіжності» вже встигли засвідчити такі письменники, як М. Дочинець, М. Гримич, А. Куликов, Ж. Куява, М. Хіміч, Л. Підгірна, О. Дроздов, М. Кідрук, а також низка місцевих та столичних літераторів, художників, фотографів, музикантів, краєзнавців.

А одного разу наші «непосидюхи» з «М-Формації» оголосили про створення театральної студії «Контрамарка». Почалося все із запрошення організаторів фестивалю «Французька весна» взяти участь у цьому дійстві. Довелося думати над сценарієм, діалогами, «приміряти» доволі складні образи, писати пісні. Але всім настільки це сподобалося, що вирішили час від часу акторувати. І тепер без «м-форматорів» у Бердичеві вже не проходить жодне загальноміське свято. Вихід «М-Формації» на широкий загал обернувся активною співпрацею з місцевими школами, коледжами, іншими закладами, зокрема міським Палацом культури, художньою й музичною школами, Музеєм історії Бердичева. З освітянами молодіжний центр, наприклад, створив спільний проект «Літня ПРОдльонка».

Отже, просто «пункти видачі книг» – це не про бердичівські бібліотеки. Сучасний місцевий центр дозволяє людині – особлива «кухня», на якій постійно вдосконалюються вміння професійно, яскраво й «смачно» дивувати своїх клієнтів. Сьогодні нас можна часто побачити просто неба, зокрема, з освітньо-розважальною акцією «Бібліотечна горобинка», різноманітними флешмобами. Ми є частими гостями, а подекуди й головними героями, заходів, що проходять на Центральній площі міста. Так, щоліта Бердичівська ЦБС відкриває мистецький сезон у Бердичеві, тішачи і зовсім маленьке, і юне,

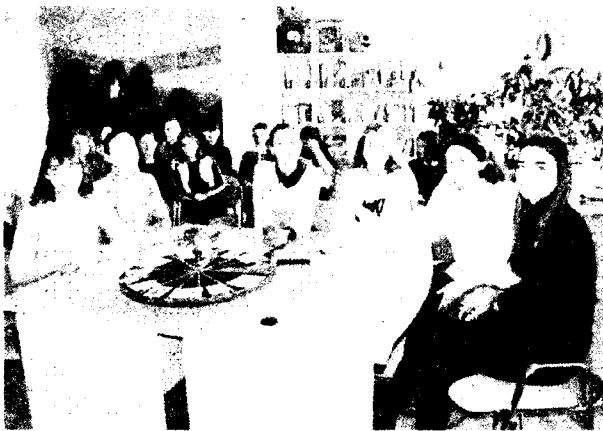
і доросле, і вже шанованого віку товариство піснями, танцями, спортивними змаганнями, а також різноманітними іграми та забавами. Щодо самої програми, то бібліотекарі презентують такий собі мікс із розваг, що були ще за часів їхнього дитинства, та тих, які з'явилися вже у XXI ст. Тож молодь із «М-Формації» в ролі всіляких лунтиків, фіксиків та нуликів виглядає у цьому шоу більш ніж органічно. Мистецький сезон від бібліотекарів – це незмінно щось незвичне й новеньке: і артпінкніки, і квести, і музичні джеми, і безліч усього цікавого та захопливого.

Чималих зусиль вимагає проектно-грантова робота. Але це те, чим особливо пишаються в Бердичівській ЦМБ. Нашими друзями та партнерами стали представники Міжнародної організації з міграції, ГО «КримSOS», проекту ПУЛЬС, DVV International (Німеччина), Британської Ради, Корпусу Миру, неформальної освітньої програми «Студії живої історії». Завдяки знайомству з ними та великому нашому бажанню ми перейшли, так би мовити, на «ти» з різного роду інноваціями, почали генерувати нестандартні ідеї.

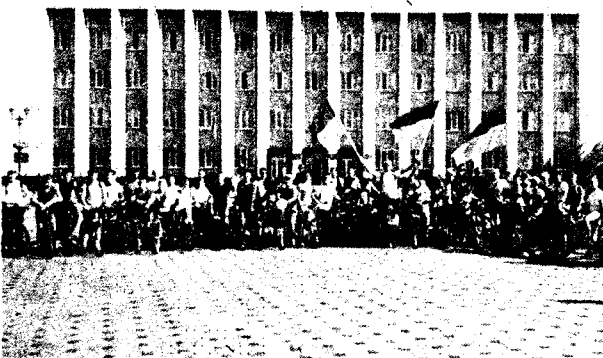
Грантові кошти надійшли до центру відповідно до зазначених потреб – з-поміж іншого, у вигляді різноманітної оргтехніки, справжньої музичної студії, спортивного реманенту, туристичного знаряддя, всього необхідного для занять із психологом та дитячої кімнати.

Що ж до спрямованості діяльності бібліотеки, то доки «добррозичливіці» торочили, що все, мовляв, окрім дітей та молоді до бібліотеки нікого не пускатимуть, у вільному «м-формаційному» просторі вже встигли застовпити собі час і місце члени організації інвалідів-візочників «Стимул», місцевих осередків УТОС та УТОГ, Союзу інвалідів міста та району, Спільки учасників АТО. І в них уже відбулася не одна зустріч у стінах бібліотеки, а нам надійшло безліч схвальних відгуків. Як і від ще однієї категорії містян – тимчасових переселенців. «Нові бердичівляни» не стомлюються повторювати: саме бібліотекарі одними з перших «влили» їх до життя місцевої громади, діючи у межах проекту «Гешефт по-бердичівськи».

За свої прийняли «м-формаційні» стіни і сім'ї воїнів, загиблих у російсько-українській війні. Організація бесід із капеланами та спілкування

Учасники інтелектуальної гри «Що? Де? Всезнай!»

Велозабіг від «М-Формації»

між собою – це те найменше, чим може відповісти бердичівська бібліотека на безприкладний героїзм та горе втрати рідної людини... Регулярно на міських заходах у книгозбірні чи просто так за бесідою з горнятком кави ми спілкуємося з матерями та батьками загиблих Героїв-земляків.

Чи могло цього всього не бути? Можливо, якби не високі професійні та людські якості багатьох наших співробітників. Їх у бібліотеці цінують, розвивають, плакають і, в разі гострої потреби, оперативно роблять їм «щеплення» від байдужості, лінощів та такого собі «і так зійде». Той, хто зрозумів, що настав час працювати по-новому, виживає в екстремальних умовах і творчо розвивається, маючи насолоду від роботи. Той же, хто не зміг чи не захотів успішно пройти процес перезавантаження, що ж... Чи варто про таких згадувати? Скажу одне: ми чимало інвестуємо у фаховий розвиток наших колег (це відрядження, навчання, різноманітні тренінги тощо). І головне досягнення – те, що вони навчилися діставати задоволення від своєї діяльності та щирої турботи про наших клієнтів.

Це лише коротка розповідь про «мирне», «безвірусне» життя Бердичівської ЦБС, коли працювали у скаженому ритмі, один захід був за одним та паралельно в різних залах, мало не щодня – десятки дзвінків, сотні контактів. Іноді не відчували ні рук, ні ніг...

Тепер, оглядаючись на той, «доCOVIDний», період, здається, що все було так легко і просто в нашій роботі. Чи змінив нас карантин? Чи не змусив регресувати? Чи переналаштувалися ми вчасно, оперативно визначивши нові форми і методи роботи з користувачами? Зізнаюся: як керівникові мені спочатку здалося, що вся налагоджена до цього система дає збій. Не можу сказати, що колеги вичерпали ресурс, – у жодному разі! Просто все виплекане й успішно запроваджене нове в умовах карантину виявило слабкий імунітет. Упевнена: більшість колективів бібліотечних спільнот пережили те саме. Довелося терміново опанувати нові знання, виробляти стратегію побудови дистанційної роботи, оновленої мотивації працівників та підтримки кожного з них.

Відомо, що все залежить від особистого налаштування та настрою. Наша команда полюбляє періодично влаштовувати собі контрольні перевірки, використовуючи метод SWOT-аналізу. Так ось саме він під час однієї робочої зустрічі в карантинні дні показав реальну картину і допоміг усе розставити на місця, зрозуміти, що з нами відбувалося не так. Хвилювання за життя рідних, часом за своє власне, відсутність відчуття безпеки, невпевненість у завтрашньому дні, нестача звичного людського спілкування, неможливість пережити щось просте, звичне й улюблене, зміна усталених щоденних ритуалів – усе це, звісно, позначилося на щоденній роботі в умовах карантину. Було емоційно важко ввійти в новий режим роботи: звикли ж бо до «живого»

спілкування з користувачами. Тож ми вчергове переформатувалися. Зокрема, проводимо веб-конференції, вебтренінги – як для своїх працівників, так і для співробітників інших бібліотек. Щоденно надаємо просвітницькі та інформаційні послуги, вдосконалюємо знання з проєктного менеджменту, подаємо грантові заявки, з домашніх комп'ютерів працюємо в електронній базі даних, складаємо акти на списання літератури тощо. У вайбері створили групу «БібліоБердичів» для консультування, надання методичних порад, мотивації та спілкування, а також групу «Бібліотечні мафіози» – для реалізації креативних ідей.

Опрацьовуємо локальні документи, переглядаємо вебіари та навчальні відео з використанням сервісів для дистанційного навчання, опануємо профільні платформи та онлайн-курси.

Як результат, з початку оголошення карантину наші працівники отримали 84 іменні сертифікати і при цьому продовжують активно навчатися. Нові знання допоможуть бібліотекарям ефективніше працювати в багатьох проєктах, що плануємо втілити в життя після карантину.

Пандемія змінила світ. Змінила вона й нас. Свою діяльність ми підлаштовуємо під нові умови, вдало освоюємо онлайн-простір і винаходимо нові методи зацікавлення членів громади. Перелаштували роботу на режим онлайн і надаємо довідки та консультації в телефонному режимі, через електронну пошту й соцмережі, популяризуємо ресурси, що стають у пригоді під час карантину.

Постійно оновлюємо новинний контент у фейсбуці та інстаграмі. Проводимо ексклюзивні відеомайстер-класи, презентації новинок літератури та популярних книг; створюємо різноманітні віртуальні подорожі, а також ролики з психологічними порадами; запрошуємо бібліотеки України до участі в авторських флешмобах та челенджах; влаштовуємо авторські онлайн-ігри для різних категорій користувачів; запустили кулінарний проєкт «#Тринди-ринди – коржі з маком»; відкрили сторінку туристично-інформаційного центру «Бердичів».

У підсумку – вдалося налагодити комунікацію з користувачами наших бібліотек і залучити нових; розвивати інноваційні бібліотечні послуги; здобути унікальний досвід роботи; сформувати привабливий культурний продукт не лише для громади міста, а й для інших закладів культури.

А перші очікувані результати нашої діяльності – збільшення кількості користувачів наших сторінок у соцмережах (доказом цього є статистика щодо популярності цікавих постів – від 500 до 1000 переглядів одного контенту за день), налагодження партнерських зв'язків з іншими культурними закладами України, підвищення професійного рівня бібліотекарів.

Наш головний принцип: пам'ятати про власну індивідуальність, ламати стереотипи, прагнути до нового – і тоді все вийде. Сьогодні ми це вже знаємо напевно!